

ЛОКАЛНИ АКЦИОНИ ПЛАН ЗА РОДНУ РАВНОПРАВНОСТ ГРАДА ВРАЊА за период 2024 – 2026. године

1. УВОД

Град Врање потписао је Европску повељу за родну равноправност на локалном нивоу 7. децембра 2015. године, чиме је локална управа исказала спремност да унапреди локалне политике и поступање у области родне равноправности и положаја жена у општини.

Европска повеља на локалном нивоу је документ који политички обавезује, али је уједно и практичан алат који помаже локалним самоуправама да у своје политике уграде принцип родне равноправности и људских права. Сви градови и општине који потпишу Европску повељу за родну равноправност на локалном нивоу обавезују се да ће припремити акциони план у року од две године у којем ће одредити приоритете, активности и определити средства за спровођење планираних активности, у складу са начелом бр. 6 ове повеље.

У складу са тим, Скупштина града Врања усвојила је 15. децембра 2017. године први Локални акциони план за унапређење родне равноправности за период 2017 – 2020. Извештај о спровођењу овог плана није израђен.

Грамматичка употреба мушког или женског рода у променљивим речима у вези са занимањима, звањима и именовањима, односи се на мушкарце и жене, без дискриминације.
--

2. МЕЂУНАРОДНИ И НАЦИОНАЛНИ ЗАКОНСКИ ОКВИР РОДНЕ РАВНОПРАВНОСТИ

Законодавни оквир за израду Локалног акционог плана за родну равноправност (у даљем тексту: ЛАП) чине међународни ратификовани уговори и национални прописи о родној равноправности и забрани дискриминације, као и Закон о планском систему са пратећим подзаконским документима.

2.1. Међународни правни оквир родне равноправности

Међународни правни оквир у области родне равноправности и заштите жена од дискриминације чине међународни уговори о људским правима, који гарантују право на равноправност и недискриминацију. Универзални међународни антидискриминациони правни оквир чине конвенције Уједињених нација (УН) о људским правима и забрани дискриминације:

- ✓ *Универзална декларација о људским правима (1948);¹*
- ✓ *Међународни пакт о грађанским и политичким правима (1966);²*
- ✓ *Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима (1966);³*
- ✓ *Међународна конвенција о укидању свих облика расне дискриминације (1965);⁴*
- ✓ *Конвенција Уједињених нација о укидању свих облика дискриминације жена (1979);⁵*
- ✓ *Конвенција Уједињених нација о правима детета (1989);⁶*
- ✓ *Конвенција о правима особа са инвалидитетом (2006).⁷*

¹ Генерална скупштина Уједињених нација, Париз 10.12.1948.

² Закон о ратификацији Међународног пакта о грађанским и политичким правима, „Сл. лист СФРЈ – Међународни уговори“, бр. 7/71.

³ Закон о ратификацији Међународног пакта о економским, социјалним и културним правима, „Сл. лист СФРЈ – Међународни уговори“, бр. 7/71

⁴ Закон о ратификацији Конвенције Уједињених нација о укидању свих облика расне дискриминације, „Сл. лист СФРЈ – Међународни уговори“, број 31/67.

⁵ Закон о ратификацији Конвенције Уједињених нација о елиминацији свих облика дискриминације жена, „Сл. лист СФРЈ – Међународни уговори“, број 11/81

⁶ Закон о ратификацији Конвенције Уједињених нација о правима детета, „Сл. лист СФРЈ – Међународни уговори“, бр. 15/90 и „Сл. лист СРЈ – Међународни уговори“, бр. 4/96 и 2/97

⁷ Закон о ратификацији Конвенције Уједињених нација о правима особа са инвалидитетом, „Сл. гласник РС – Међународни уговори“, бр. 42/2009.

Конвенција Уједињених нација о укидању свих облика дискриминације жена (CEDAW) најважнији је универзални документ о правима жена, а њен општи оквир чине остваривање суштинске једнакости жена и мушкараца, забрана дискриминације жена и обавезе држава потписница. Према одредбама CEDAW, конвенције, дискриминација жена означава свако разликовање, искључивање или ограничавање на основу пола, са циљем или последицом угрожавања или онемогућавања признавања, остваривања или вршења људских права и основних слобода жена на политичком, економском, друштвеном, културном, грађанском или другом пољу, без обзира на њихово брачно стање, на основу равноправности мушкараца и жена.⁸ У циљу постизања *de iure* и *de facto* једнакости, неопходно је препознати разлике између жена и мушкараца, уважити разлике и мењати окружења у којима су жене у неповољнијем положају и стварати услове за једнаке могућности, једнак приступ и једнаке резултате за жене и мушкарце.

На регионалном нивоу, за Србију су значајни документи Савета Европе⁹ о људским правима, недискриминацији и родној равноправности:

- ✓ *Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода (1950)* представља најважнији регионални документ о људским правима. Овом конвенцијом је забрањена дискриминација у уживању права и слобода гарантованих конвенцијом по било ком основу, као што су пол, раса, боја коже, језик, религија, политичко или друго уверење, национално или друштвено порекло, повезаност са националном мањином, имовно стање, рођење или други статус.¹⁰ Протоколом бр. 12 (2000) уз конвенцију омогућено је да се заштита од дискриминације може тражити у вези са кршењем било ког права које је гарантовано националним законодавством.
- ✓ *Конвенција Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици (Истанбулска конвенција, 2011)*¹¹ донета је са циљем успостављања нулте толеранције на насиље према женама и насиље у породици, као и да допринесе сузбијању свих облика дискриминације према женама и промовише суштинску једнакост жена и мушкараца. Насиље према женама означава се као кршење људских права и облик дискриминације жена.

⁸ Члан 1. CEDAW

⁹ Република Србија је од 2003. године чланица Савета Европе и ратификовала је велики број конвенција Савета Европе

¹⁰ Члан 14. ЕКЉП

¹¹ Закон о ратификацији Конвенције Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици, „Сл. гласник РС - Међународни уговори“, бр. 12/2013

- ✓ *Европска Повеља о родној равноправности на локалном нивоу (2006)*¹² заснована је на следећим начелима: 1) равноправност жена и мушкараца је фундаментално право; 2) да би родна равноправност била загарантована, морају се решавати питања вишеструке дискриминације и хендикепа; 3) подједнако учешће жена и мушкараца у процесима одлучивања је предуслов за демократско друштво; 4) елиминисање родних стереотипа је фундаментално за постизање равноправности између жена и мушкараца; 5) укључивање родних ставова у све активности локалне и регионалне управе је неопходно у процесу побољшања равноправности између жена и мушкараца и 6) правилно обезбеђивање ресурса за акциони план и програм је неопходаналат у унапређивању родне равноправности.

2.2. Национални законодавни оквир родне равноправности

Национални правни оквир забране дискриминације и родне равноправности у Републици Србији солидно је развијен и у великој мери усаглашен са међународним стандардима.

*Уставом Републике Србије*¹³ забрањена је дискриминација и прописано је да су пред Уставом и законом сви једнаки, као и да свако има право на једнаку законску заштиту, без дискриминације.¹⁴ Забрањена је свака дискриминација, непосредна или посредна, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета.¹⁵ Са аспекта положаја жена, веома је важно што је Уставом изричито прописано да се не сматрају дискриминацијом посебне мере које Република Србија може увести ради постизања пуне равноправности лица или групе лица која су у суштински неједнаком положају са другим грађанима.¹⁶ Уставом Републике Србије прописано је да држава јемчи равноправност жена и мушкараца и развија политику једнаких могућности.¹⁷

¹²Текст Европске повеље о родној равноправности на локалном нивоу доступан је на српском језику на: <https://ravnopravnost.org.rs/wp-content/uploads/2017/03/Evropska-povelja-o-rodnoj-ravnopravnosti-na-lokalnom-nivou.pdf>

¹³ „Службени гласник РС“, бр. 98/2006

¹⁴ Члан 21. ст. 1. и 2. Устава Републике Србије

¹⁵ Члан 21. став 3. Устава Републике Србије

¹⁶ Члан 21. став 4. Устава Републике Србије

¹⁷ Члан 15. Устава Републике Србије

*Закон о забрани дискриминације*¹⁸ је општи закон којим је успостављен свеобухватан систем заштите од дискриминације. Овим законом је уређена општа забрана дискриминације, облици и случајеви дискриминације, као и поступци заштите од дискриминације.¹⁹ Прописани облици дискриминације су непосредна и посредна дискриминација, повреда начела једнаких права и обавеза, позивање на одговорност, удруживање ради вршења дискриминације, говор мржње и узнемиравање, понижавајуће поступање и полно и родно узнемиравање и навођење на дискриминацију.²⁰ Вишеструка дискриминација је тежак облик дискриминације и дефинисана је као дискриминација лица на основу два или више личних својстава без обзира на то да ли се утицај поједних личних својстава може разграничити (вишеструка дискриминација) или се не може разграничити (интерсекцијска дискриминација).²¹

Прописани су и посебни случајеви дискриминације,²² између осталог, дискриминација на основу пола, рода и родног идентитета,²³ која постоји ако се поступа противно начелу родне равноправности, односно, начелу поштовања једнаких права и слобода жена и мушкараца у политичком, економском, културном и другом аспект јавног, професионалног, приватног и породичног живота. Забрањено је ускраћивање права или јавно или прикривено признавање погодности у односу на пол, односно, род и родни идентитет или због промене пола, односно, прилагођавања пола родном идентитету, као и због трудноће, породилског одсуства, одсуства ради неге детета или посебне неге детета. Забрањено је и физичко и друго насиље, експлоатација, изражавање мржње, омаловажавање, уцењивање и узнемиравање с обзиром на пол, односно, род и родни идентитет, као и јавно заговарање, подржавање и поступање у складу са предрасудама, обичајима и другим друштвеним обрасцима понашања који су засновани на идеји подређености или надређености полова, односно, стереотипних улога полова.

¹⁸ „Службени гласник РС“, бр. 22/2009 и 52/2021

¹⁹ Дискриминација је дефинисана као свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе лица, као и на чланове њихових породица или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а које се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, роду, родном идентитету, сексуалној оријентацији, полним карактеристикама, нивоом прихода, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу, чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним или претпостављеним личним својствима. Члан 2. став 1. тачка 1. ЗЗД

²⁰ Чл. 5-12. ЗЗД

²¹ Члан 13. став 1. тачка 5. ЗЗД

²² Чл. 15-27 ЗЗД

²³ Чл. 20. ЗЗД

*Законом о родној равноправности*²⁴ прописане су мере политике за остваривање и унапређивање родне равноправности, врсте планских аката у области родне равноправности и начин извештавања о њиховој реализацији, институционални оквир за остваривање родне равноправности, надзор над применом закона и друга питања од значаја за остваривање и унапређивање родне равноправности. Родна равноправност подразумева једнака права, одговорности и могућности, равномерно учешће и уравнотежену заступљеност жена и мушкараца у свим областима друштвеног живота, једнаке могућности за остваривање права и слобода, коришћење личних знања и способности за лични развој и развој друштва, једнаке могућности и права у приступу робама и услугама, као и остваривање једнаке користи од резултата рада, уз уважавање биолошких, друштвених и културолошки формираних разлика између мушкараца и жена и различитих интереса, потреба и приоритета жена и мушкараца приликом доношења јавних и других политика и одлучивања о правима, обавезама и на закону заснованим одредбама, као и уставним одредбама.

Законом је операционализован процес увођења родне перспективе прописивањем обавезе усвајања посебних мера, родно одговорног буџетирања, прикупљања родно сензитивних података и усвајања планских аката. Прописано је да мере за остваривање и унапређивање родне равноправности подразумевају стварање једнаких могућности за учешће и равноправан третман жена и мушкараца у области рада, запошљавања и samozapošljavanja, социјалне и здравствене заштите, образовања, васпитања, науке и технолошког развоја, информационо-комуникационих технологија и информационог друштва, одбране и безбедности, саобраћаја, енергетике, заштите животне средине, културе, јавног информисања, спорта, у органима управљања и надзора и њиховим телима, политичког деловања и јавних послова, сексуалног и репродуктивног здравља и права, приступа роби и услугама. Утврђена је обавеза усвајања националне стратегије и акционог плана за родну равноправност, акционог плана за родну равноправност јединице територијалне аутономије и јединица локалне самоуправе, обавеза органа јавне власти и послодаваца да у своје планове и програме рада унесу део о родној равноправности, као и обавеза усвајања плана управљања ризицима од повреде принципа родне равноправности.

Законом о родној равноправности прописано је да се у јединици локалне самоуправе образују тела за родну равноправност и то:

²⁴ „Службени гласник РС“, бр. 52/2021

1) *комисија за родну равноправност* у скупштини јединице локалне самоуправе, као стално радно тело скупштине, које чине одборници, а све акте који се упућују скупштини разматра из родне перспективе;

2) *савет за родну равноправност* се образује у органима управе јединице локалне самоуправе, а чине га именована или постављена лица, представници установа, органа и организација у областима значајним за родну равноправност и спречавање и сузбијање родно заснованог насиља, прати стање у области родне равноправности, иницира и предлаже мере за унапређење родне равноправности. У раду савета обавезно учествују и лица задужена за родну равноправност у органима управе јединице локалне самоуправе, која тим саветима пружају стручну и административно-техничку потпору у раду.

Ова тела за родну равноправност сарађују међусобно као и са свим другим телима за родну равноправност на нивоу јединице локалне самоуправе, аутономне покрајине и Републике Србије. Актима скупштине јединице локалне самоуправе ближе се уређују избор, надлежности и начин рада тела за родну равноправност.²⁵ Поред тога, органи јавне власти који имају више од 50 запослених и радно ангажованих лица, дужни су да из реда својих запослених одреде лице задужено за родну равноправност у складу са својим актом о унутрашњем уређењу и систематизацији радних места.²⁶

Лице задужено за родну равноправност: 1) прати спровођење политика и мера за остваривање и унапређивање родне равноправности из делокруга органа у којем су запослени; 2) прати стање о полној структури запослених и радно ангажованих лица у органу у коме су одређени и саставља извештаје о утврђеном стању у погледу достигнутог нивоа остваривања родне равноправности у области из делокруга органа; 3) доставља извештаје из тачке 2. овог става руководиоцу органа, које орган јавне власти, након доношења, доставља министарству; 4) сарађује са министарством и телима за родну равноправност на питањима значајним за остваривање и унапређивање родне равноправности; 5) припрема податке, анализе и материјале потребне за рад тела за родну равноправност; 6) обавља и друге послове у складу са актом о одређивању лица задуженог за родну равноправност. Лица задужена за родну равноправност морају бити обучена за обављање наведених послова. Министарство у сарадњи са Националном академијом за јавну управу ближе уређују програм и начин обуке лица задужених за родну равноправност, у складу са законом.²⁷

²⁵ Члан 63. ЗРР

²⁶ Руководилац органа јавне власти за лице задужено та родну равноправност одређује руководиоца организационе јединице у чијој надлежности су послови који се односе на вођење евиденција у области рада. О одређивању лица задуженог за родну равноправност и о свакој промени овог лица органи јавне власти обавештавају министарство.

²⁷ Члан 64. ЗРР

Према Закону о локалној самоуправи,²⁸ локална самоуправа је право грађана да непосредно и преко слободно изабраних представника управљају јавним пословима од непосредног, заједничког и општег интереса за локално становништво, као и право и обавеза органа локалне самоуправе да у складу са законом, планирају, уређују и управљају јавним пословима који су у њиховој надлежности и од интереса за локално становништво.²⁹У вршењу своје надлежности, јединица локалне самоуправе доноси прописе самостално, у складу са својим правима и дужностима утврђеним Уставом, законом, другим прописом и статутом.³⁰У надлежности је јединице локалне самоуправе да се стара о остваривању, заштити и унапређењу људских и мањинских права и родној равноправности.³¹

Законом о планском систему³² уређује се плански систем Републике Србије, односно, управљање системом јавних политика и средњорочно планирање, врсте и садржина планских докумената које у складу са својим надлежностима предлажу, усвајају и спроводе сви учесници у планском систему, међусобна усклађеност планских докумената, поступак утврђивања и спровођења јавних политика и обавеза извештавања о спровођењу планских докумената, као и сходна примена обавезе спровођења анализе ефеката на прописе и на вредновање учинака тих прописа.³³Документ јавних политика јесте плански документ којим учесници у планском систему, у складу са својим надлежностима, утврђују или разрађују већ утврђене јавне политике. Врсте докумената јавних политика јесу: 1) стратегија; 2) програм; 3) концепт политике и 4) акциони план.³⁴

Акциони план је документ јавне политике највишег нивоа детаљности, којим се разрађују стратегија или програм, у циљу управљања динамиком спровођења мера јавних политика које доприносе остваривању посебних циљева стратегије, односно програма.³⁵Акциони план садржи следеће обавезне елементе:³⁶ 1) опште и посебне циљеве преузете из стратегије, односно програма који разрађује; 2) мере и активности за постизање општих и посебних циљева стратегије, односно програма,

²⁸ „Службени гласник РС“, бр. 129/2007, 83/2014 – др. закон, 101/2016 – др. закон, 47/2018 и 111/2021

²⁹ Члан 2. Закона о локалној самоуправи

³⁰ Члан 5. Закона о локалној самоуправи

³¹ Члан 20. став 1. тачка 10. Закона о локалној самоуправи

³² „Службени гласник РС“, бр. 30/2018

³³ Члан 1. Закона о планском систему

³⁴ Члан 10. Закона о планском систему

³⁵ Члан 18. Закона о планском систему. Акциони план се ревидира по потреби, у складу са резултатима праћења спровођења и резултатима ех-post анализе ефеката јавне политике, односно, у случају да се утврди потреба, приступа се припреми његових измена и допуна. Ревизијом акционог плана мењају се појединачни елементи садржаја акционог плана, као што су активности, рокови и институције одговорне за спровођење активности.

³⁶ Члан 19. Закона о планском систему

уз навођење пројеката ако се мере и/или активности спроводе кроз пројекте; 3) институције партнере одговорне за спровођење мера и активности, као и институцију носиоца која је одговорна за праћење спровођења и извештавање о спровођењу стратегије, односно програма који акциони план разрађује; 4) рок за завршетак предвиђених мера и активности; 5) потребна средства за спровођење мера, уз навођење извора финансирања за обезбеђена средства; 6) показатеље учинака на нивоу мера јавних политика, а по потреби и на нивоу активности; 7) информације о прописима које би требало донети, односно, изменити како би се реализовале мере јавне политике и 8) друге елементе прописане подзаконским актом Владе.

Родна анализа је саставни део процеса увођења родно одговорног буџетирања у Републици Србији, које је дефинисано *Законом о буџетском систему*.³⁷ Према одредбама овог закона, родно одговорно буџетирање представља увођење принципа родне равноправности у буџетски процес, што подразумева родну анализу буџета и реструктурирање прихода и расхода са циљем унапређења родне равноправности.³⁸ Родна равноправност је један од циљева буџетског система, па је прописано да буџетски систем, између осталог, треба да оствари алокацијску ефикасност која подразумева распоређивање средстава буџета са циљем унапређења родне равноправности.³⁹ Ово се односи на све нивое – републички, покрајински и локални, а обавезује и директне и индиректне буџетске кориснике.

У Републици Србији постоје институционални механизми који спроводе и надгледају процес унапређења родне равноправности – Одбор за људска и мањинска права и равноправност полова Народне скупштине Републике Србије; Одбор за равноправност полова у Скупштини Аутономне покрајине Војводине; Координационо тело за родну равноправност, као и локални механизми за родну равноправност.

Локални акциони план Враћа за унапређење положаја жена и родне равноправности израђен је уз пуно поштовање међународног и националног правног оквира забране дискриминације и родне равноправности.

³⁷ Службени гласник Републике Србије“, бр. 54/2009, 73/2010, 101/2010, 101/2011, 93/2012, 62/2013, 63/2013 - испр, 108/2013, 142/2014, 68/2015 – др. закон, 103/2015, 99/2016, 113/2017, 95/2018, 31/2019, 72/2019, 149/2020, 118/2021 и 138/2022

³⁸ Члан 2. став 1. тачка 58в Закона о буџетском систему

³⁹ Члан 4. став 1. тачка 4. Закона о буџетском систему

3. ПРОЦЕС ИЗРАДЕ ЛОКАЛНОГ АКЦИОНОГ ПЛАНА

Израду Локалног акционог плана за родну равноправност града Врања подржала је Стална конференција градова и општина у оквиру пројекта *Одрживе и инклузивне услуге на локалном нивоу*, који финансира Влада Шведске, а реализује Стална конференција градова и општина – Савез градова и општина Србије (СКГО) уз стратешку подршку Шведске асоцијације локалних власти и региона (SALAR), у периоду од јула 2022. до јуна 2025. године. Циљ пројекта је да створи услове да градови и општине у Србији постану ефикаснији у пружању инклузивних и квалитетнијих услуга свим мушкарцима, женама, дечама и девојчицама, уважавајући принципе родне равноправности, одрживости, приступа заснованог на људским правима и анализе засноване на доказима, а активности пројекта спроводе се у складу са стандардима ЕУ, националним законодавством и јавним политикама.

Активности које су предузете у току израде Локалног акционог плана за родну равноправност:

- ✓ Формирана је тим за израду Локалног акционог плана за родну равноправност за период 2024-2026. године, који чине сви представници/це Комисије за родну равноправност, Савета за родну равноправност, као и представници/це других релевантних институција;
- ✓ Одржан је иницијални састанак са представницима/цама локалне самоуправе и експерткињама СКГО, 30. марта 2023. године, на коме је успостављен оквирни договор у вези са израдом ЛАП-а, посебно договор у вези са достављањем података неопходних за израду ЛАП-а, као и други договори у вези са пакетом подршке коју пружа СКГО;
- ✓ Одржана је једнодневна онлајн обука о законском и стратешком оквиру родне равноправности у контексту израде ЛАП-а 17. маја 2023. године и договорени су даљи кораци у процесу израде ЛАП-а;
- ✓ Одржан је састанак са представницима/цама града Врања 11. априла 2023. године, на коме су представљени истраживачки инструменти/алати за укључивање грађана и грађанки Врања у израду ЛАП-а;
- ✓ Израђен је онлајн упитник, који је био постављен на интернет презентацији Града Врања у периоду од 24. маја до 20. јуна 2023. године;
- ✓ Одржано је пет фокус групних дискусија са женама у Врању, у периоду 11-12. мај 2023. године. Циљеви фокус групних дискусија били су прикупљање података о томе како живе жене, има ли разлике у односу село/град или у односу на различите групе жена; да ли град, приликом креирања програма и пројекта, узима у обзир потребе жена, укључујући жене из вишеструко

маргинализованих група, а дикутовало се и о свакодневном животу жена, образовању и запошљавању, сервисима и подршци (здравље, социјална заштита), култури и спорту, безбедности, политичкој партиципацији и очекивањима од града Врања. Учествовало је укупно 37 учесница. Просечна старост жена које су учествовале у фокус групним дискусијама је 41 година. Фокус групне дискусије одржане су женама у следећим местима/месним заједницама: Град Врање, Врањска Бања, Оџинка, Буштрање и Ратаје. У Врању је одржана фокус група са Ромкињама.

- ✓ Спроведена је анкета са женама у Врању, путем упитника, а резултати анкете су интегрисани у текст локалног акционог плана. Питања обухваћена анкетом односила су се на задовољство животом у граду, запошљавање жена, образовање, здравље жене, култура и спорт, безбедност жена, политичка партиципација и одлучивање. Упитник је испунило укупно 105 жена са територије града Врања. Распон година испитаница креће се у опсегу између 16 и 64 године. Највише је испитаница са средњим образовањем (41%), затим са факултетском дипломом (29%), а потом са вишом школом (26%) . Четири испитанице имају постдипломске студије, док је једна особа без завршене основне школе. Занимања испитаница су веома хетерогена, а највише је васпитачица, медицинских сестара, економисткиња и правница. Највише испитаница живи у браку или ванбрачној заједници са децом (61%), петина испитаница није у браку или ванбрачној заједници (20%), док је у браку или ванбрачној зајединици без деце и удовица по 8%;
- ✓ Одржана су два састанка са представницима и представницама органа града Врања и релевантних градских институција и установа у периоду 11-12. мај 2023. године;
- ✓ Одређено је лице задужено за родну равноправност у Градској управи града Врања, решењем бр. 113-1/2022-05 од 23. јуна 2022. године.

Подаци неопходни за израду ЛАП-а добијени су од надлежних институција у локалној самоуправи, као и из других доступних извора. Поред тога, подаци су прикупљени кроз фокус групе и анкету са женама, а резултати истраживања представљају подлогу за планирање мера и активности Локалног акционог плана за родну равноправност Врања. Подршку изради ЛАП-а дале су СКГО консултанткиње др Косана Бекер и Недељка Боројевић.

4. АНАЛИЗА СТАЊА

Град Врање налази се у јужној Србији, у централном делу Пчињског округа. Граничи се са пет општина Пчињског округа – Владичин Хан, Сурдулица, Босилеград, Бујановац и Трговиште, док се у северозападном делу граничи са три општине Покрајине Косово и Метохија (Косовска Каменица, Ново Брдо и Ѓњилане).

Територија града Врања заузима површину од 860 км² састоји се од укупно 105 насеља и то градских насеља Врање и Врањска Бања и 103 сеоска насеља, која су организована у 32 месне заједнице. Врањска Бања има статус градске општине. Према првим резултатима пописа становништва у 2022. години, број становника на територији града је 74.381 становника/ца. Средиште града је градско насеље Врање. Град се налази у северозападном делу Врањске котлине, на левој обали Јужне Мораве. Смештен је у подножју панина Пљачковице (1231м), Крстиловице (1154м) и Пржара (731м) и представља економски, административни, здравствени, образовни и културни центар Пчињског округа.

Кроз територију града Врања пролази главни крак Салзбург-Солун паневропског саобраћајног Коридора 10 (К-10), који представља једну од главних европских саобраћајних артерија друмског и железничког саобраћаја. Од Северне Македоније је удаљен 40 км, док је од Бугарске удаљен 70 км. Удаљеност Врања од главних привредних центара у земљи и непосредном окружењу је: Београд (347 км), Приштина (115 км), Ниш (120 км), Скопље (91 км), Солун (285 км) и Софија (215 км).⁴⁰

4.1. Демографска структура

Град Врање, слично као и многи другиградови у Републици Србији, суочава се са смањењем броја становништва. Низак наталитет, депопулација, миграције из руралних делова у градове, довели су до тога да је у последњих 20 година број становника знатно смањен, иако је у периоду пре 2002. године становништво бележило пораст. Према попису из 2022. године, Врање има 74.381 становника/ца, што је знатно мање него претходних година.

⁴⁰План развоја града Врања за период 2021 – 2030. година, доступно на:
https://www.vranje.rs/uploads/files/2241-787-nacrt_plana_razvoja_grada_vranja_2021.pdf

	1981.	1991.	2002.	2011.	2022.
Број становника	82.527	86.518	87.288	83.524	74.381

Табела 1: Упоредни преглед броја становника Врања⁴¹

С друге стране, град Врање не одступа много од просека у Републици Србији, према подацима из виталне статистике.

	Република Србија	Врање
Живорођени (на 1000 становника)	9	8
Умрли (на 1000 становника)	20	19
Природни прираштај (на 1000 становника)	-11	-11
Умрла одојчад (на 1000 живорођених)	4,7	4,8

Табела 2: подаци из виталне статистике

Према проценама за 2022. годину, у Врању је незнатновише жена од мушкараца (37.286 мушкараца и 37.345 жена), а просечна старост становништва је 43 године.⁴² Очекивано трајање живота је 71,4 за мушкарце и 76,6 за жене.⁴³

	2020		2021	
	Ж	М	Ж	М
Деца до 6 година (предшколски узраст)	2.448	2.719	2.383	2.643
Деца старости 7–14 година (узраст основне школе)	3.090	3.240	3.034	3.233
Деца старости 15–18 година (узраст средње школе)	1.748	1.887	1.739	1.825
Деца старости 0–17 година	6.852	7.381	6.730	7.223
Број младих (15–29 година)	6.678	7.297	6.559	7.117
Радни контингент становништва (15–64 година)	25.603	26.842	25.235	26.425
Укупан број становника	39.371	39.697	38.883	39.211

Табела 3: становништво према старости и полу⁴⁴

⁴¹ Упоредни преглед броја становника општине Врање. Доступно на: <https://pod2.stat.gov.rs/ObjavljenePublikacije/Popis2011/Knjiga20.pdf>

⁴² <https://publikacije.stat.gov.rs/G2023/Html/G20231179.html>

⁴³ <https://publikacije.stat.gov.rs/G2022/Pdf/G202213049.pdf>

⁴⁴ DevInfo база, Врање, 2023

Пописни подаци из 2011. године показују да највећу етничку групу чине Срби (91,67%), а следе Роми (5,57%), Бугари (0,71%) и Македонци (0,31%).⁴⁵ Највећи удео у укупном становништву Врања (63%) представља радно способно становништво од 15-64 године, док је сличан број младих до 17 година (18%) и старијих од 65 година (19%). У структури породице, најзаступљеније су породице коју чине брачни пар са децом, а у структури домаћинства, најзаступљенија су домаћинства са два члана.

У Врању постоје одређене разлике између структуре домаћинства у градским и осталим насељима. У градским срединама 37% чине једночлана и двочлана домаћинства, 20% трочлана, 25% четворочлана, петочлана 10 и шесточлана и 8% домаћинства са шест и више чланова, док у осталима насељима 48% чине једночлана и двочлана домаћинства, 16% трочлана, 18% четворочлана, 12% петочлана, а домаћинства са шест или више чланова чине 12%. Највећи број породица са децом има једно (44,94%) или двоје деце (45,96%), а следе породице са троје деце (7,95%), док породице са више од троје деце чине око 1,15%.⁴⁶

Индекс друштвеног развоја Врања

Подаци из 2018. године показују да је Врање било сврстано међу развијене општине у неколико области у оквиру Индекса друштвеног развоја,⁴⁷ а данас спада у другу групу према степену развијености (80% - 100% републичког просека).⁴⁸ У периоду од 2011. до 2018. године, укупни индекс зависности становништва повећао се са 46,4% на 48,9%, као и индекс зависности старијих са 20,4% на 26,4%.

По питању економске активности, у Врању је 2018. године просечна нето зарада износила 32.356 динара, што је било испод просека Србије од 49.650 динара, а такав тренд се задржао и данас, односно, у 2022. години просечна плата у Врању је износила 59.025 динара, а републички просек је био 74.933. динара.⁴⁹ У погледу

⁴⁵ Попис становништва 2011, Књига 4: Вероисповест, Републички завод за статистику, Београд, доступно на: https://pod2.stat.gov.rs/ObjavljenePublikacije/Popis2011/Knjiga4_Veroispovest.pdf

⁴⁶ Devinfo база, Врање, 2023, Devinfo база, Република Србија, 2023

⁴⁷ Подаци приказани у овом делу су преузети са Индекс друштвеног развоја – општина Врање, доступно на: <http://www.socijalnoukljucivanje.gov.rs/indeks/index.html>

⁴⁸ Агенција за привредне регистре, Врање: Основни подаци, доступно на: <https://pretraga2.apr.gov.rs/APRMapePodsticaja/>

⁴⁹ Devinfo база, Врање, 2023, Devinfo база, Република Србија, 2023

запослености, 41,8% становника (15 до 64) имало је формално запослење, што је такође било испод републичког просека запослености од 46,6%.⁵⁰

Када је реч о осталим показатељима квалитета живота, Врање је 2018. године спадало у средње погодне општине у Србији. Очекивано трајање живота на рођењу у Врању је 2018. године било 75,9 година, број лекара/ки на 1.000 становника био је 3,5 а удео корисника новчане социјалне помоћи у укупном броју становника износио је 3,9%, што је више од републичког просека (3,5%). Стопа осуђених пунолетних учинилаца кривичних дела износила је 0,45%, а стопа малолетних учинилаца кривичних дела 0,08%. Друштвена партиципација мерена излазношћу грађана/ки на изборе била је 66,6% током избора 2016. године, што је изнад просека Републике Србије од 56,2%.⁵¹

Задовољство животом у граду Врању

Преко половине испитаница је задовољно могућностима за жене и девојчице у граду, док је око 40% незадовољно. Половина испитаница сматра да су могућности у Врању исте као и у другим градовима, преко трећине сматра да је ситуација лошија (36%), док 14% наводи да је боље него у другим градовима. Више од половине жена је задовољно начином на који општина задовољава њихове потребе, док око 45% није задовољно.

Као највећи проблеми жена у Врању наводе се: незапосленост, насиље, дискриминација и неједнак положај у односу на мушкарце, ниска примања, економска зависност, безбедност, образовање, пре свега у руралним срединама, здравље жена и недоступност здравствених услуга, недостатак подршке у одгајању деце и градски превоз. Незапослене жене (посебно оне преко 40 година), сиромашне жене, сеоске жене, жене са инвалидитетом, старије жене, Ромкиње и млађе жене препознате су као најугроженије групе жена у Врању

Фокус групне дискусије и анкета са женама у Врању

⁵⁰ Подаци приказани у овом делу су преузети са Индекс друштвеног развоја – општина Врање, доступно на: <http://www.socijalnoukljucivanje.gov.rs/indeks/index.html>

⁵¹ Ибид

4.2. Образовање

У образовној структури радног контингента становништва у Врању, најзаступљенија је категорија са средњим образовањем, а затим са основним образовањем. Према резултатима пописа из 2011. године, учешће неписмених у укупном становништву старости 10 и више година било је 1% у градским насељима 1% и 3,3% у осталим насељима. Велика је разлика између жена и мушкараца, неписмених жена има 5,5%, а мушкараца 0,9%, при чему је највећа разлика између жена и мушкараца старијих од 65 година, више од 10 пута, док се код млађих генерација ова разлика смањује.

Више од 50% становништва је компјутерски неписмено (53% мушкараца и 59% жена), што је за око 4% више у односу на републички просек. Образовна структура становништва Врања старијег од 15 година не показује велике разлике између жена и мушкараца, осим када је у питању средња стручна спрема.

Ниво образовања	Жене	Мушкарци
Без образовања и непотпуна основна школа	8%	8%
Основна школа	25%	25%
Средња школа	42%	51%
Више и високо образовање	14%	15%

Табела 4: Образовање жена и мушкараца у Врању⁵²

У Врању постоји једна предшколска установа „Наше дете“, која у свом саставу има девет вртића, као и групе припремног предшколског програма у селима, односно, укупно 34 објекта. Своју делатност остварује у наменски грађеним објектима у Врању, Врањској Бањи и Кривој Феји, као и у адаптираним просторијама и селима: Нерадовац, Бресница, Корбевац, Ратаје, Павловац, Катун, Тибужде, Ђуковац, Златокоп, Вртогош, Дубница, Власе, Ристовац, Големо Село, Александровац, Моштаница, Буштрање, Мечковац-Топлац, у просторијама амбуланте у селу Доње Жапско, у просторијама МЗ у селу Доње Требешиње и просторијама Дечјег одељења болнице у Врању.⁵³

У претходној години је у девет вртића била 21 јаслена група (0-3 године) са укупно 359 уписане деце, 40 група деце узраста од 3-5,5 година са укупно 962 деце и 43 групе које похађају припремни предшколски програм са 885 уписане деце.⁵⁴ Обухват деце узраста од 0-3 године предшколским васпитањем и образовањем је 27,3% док

⁵²Devinfo база, Врање, 2023

⁵³Подаци о ПУ „Наше дете“, доступно на: <https://nasedetevr.rs/>

⁵⁴Годишњи извештај Предшколске установе „Наше дете“ за 2021/2022. годину

обухват деце узраста од 3 године до поласка у припремни предшколски програм (ППП) износи 52%. Обухват деце од 0-3 године предшколским васпитањем и образовањем, као и обухват деце узраста од 3 године до поласка у ППП у Врању, нижи је од републичког просека који је 34,3%, односно, 65,8.⁵⁵

Капацитет предшколског образовања у Врању је такав да је у 2021. години примљено је укупно 2.196 деце, од чега 1.945 у градским насељима, а 251 дете у осталим насељима. Преко капацитета уписано је 14 деце у градским насељима, а 54 деце остало је без места у вртићима. По питању плаћања трошкова предшколског образовања, 21% родитеља у Врању плаћа ове трошкове, док 55% родитеља плаћа пуну цену.⁵⁶

Према подацима из извештаја ПУ „Наше дете“ за 2021/2022. годину, у вртиће је уписано 74 деце ромске националности, уз напомену да испод 50% њих редовно и похађа вртић. Поред тога, 34 деце са сметњама у развоју је уписано, од тога 14 деце има мишљење Интерресорне комисије, за 15 су израђени индивидуални образовни планови, а формирани су и тимови за додатну подршку. Око 5% деце и породица је због специфичности у социјалној структури у појачаном ризику за појаве тешкоћа у развоју и функционисању.⁵⁷

У Врању постоји 12 матичних основних школа (шест основних школа у руралним подручјима и шест у граду) и 34 подручна одељења. У 2021. години, нето стопа обухвата основним образовањем износила је 93,7%, што одговара републичком просеку. Основну школу у 2021. години похађало је 6496 ђака. Стопа одустајања од школовања у основним школама у 2021. години износила је 1,2% што је битно изнад републичког просека (0,3). Постоји и школа за образовање одраслих, као и две школе које су уједно и основна и средња школа – Музичка школа „Стеван Мокрањац“ и Школа за основно и средње образовање „Вуле Антић“.⁵⁸

Ред број	Назив школе	Седиште-место школе	Издвојено одељење-место	Разредност
1.	"Вук Караџић"	Врање		1-8.
2.	"Јован Јовановић Змај"	Врање		1-8.
3.	"Радоје Домановић"	Врање		1-8.
4.	"Бранко Радичевић"	Врање		1-8.
			Содерце	1-4.
5.	"Светозар Марковић"	Врање	Доњи Нерадовац	1-8. 1-4.

⁵⁵ Devinfo база, Профил Врање и Профил Републике Србије, 2023

⁵⁶ Devinfo база, Врање, 2023

⁵⁷ Годишњи извештај Предшколске установе „Наше дете“ за 2021/2022. годину

⁵⁸ Devinfo база, Профил Врање и Профил Републике Србије, 2023

6.	"Доситеј Обрадовић"	Врање	Моштаница Мечковац и Бресница	1-8. 1-8. 1-4.
7.	"Бранислав Нушић"	Ратаје	Буштрање Александровац, Павловац, Доње Жапско, Миланово, Русце, Лепчинце	1-8. 1-8. 1-4.
8.	"Бора Станковић"	Тибужде	Барелић Златокоп, Ђуковац, Доње Требешине, Горње Требешине, Луково, Средњи Дел	1-8. 1-8. 1-4.
9.	"1.мај"	Вртогош	Дубница Ристовац, Давидовац, Катун	1-8. 1-8. 1-4.
10.	"Предраг Девеџић"	Врањска Бања	Првонек Топлац, Кумарево, Бујковац, Изумно	1-8. 1-8. 1-4.
11.	"20. октобар"	Власе	Големо Село, Мијовце, Лалинце, Ушевце, Трстена, Добрејанце	1-8. 1-4.
12.	"Краљ Петар I Ослободилац"	Корбевац	Крива Феја Клисурица, Паневље, Себеврање, Несврта, Липовац	1-8. 1-8. 1-4.
13.	ШОСО „Вуле Антић"	Врање	Владичин Хан	1-8. 1-4.
14.	Музичка ШОСО „Стеван Мокрањац"	Врање	Владичин Хан, Сурдулица	1-6. 1-6.
15.	Основна школа за образовање одраслих	Врање		1-8.тј. 1-4.Г

Табела 5: Мрежа основних школа⁵⁹

Средњих школа у Врању има седам. У 2022. години уписало их је 3221 ученик/ца, од тога 19 ученика са сметњама у развоју и/или са инвалидитетом. Стопа одустајања од средњег образовања је 0,6%.⁶⁰

Врање има следеће средње школе: Музичку школу „Стеван Мокрањац“; Школу за основно и средње образовање „Вуле Антић“; Техничку школу; Средњу пољопривредно-ветеринарску школу „Стеван Синђелић“; Медицинску школу „Др Изабел Емсли Хатон“; Гимназију „Бора Станковић“ и Економско-трговинску школу.⁶¹ Највише младих у Врању уписало је 2022. године четворогодишње стручне средње школе, у које се уписало више девојчица него дечака, као и у Гимназији, док је у трогодишњем средњем образовању ситуација обрнута.⁶²

Гимназија		Четворогодишња стручна средња школа		Трогодишња стручна средња школа	
Ж	М	Ж	М	Ж	М
437	319	1144	1051	87	183

Табела 6: Број уписаних ученика у средње школе по школи и полу

Поред основних и средњих школа, у Врању су заступљене и високошколске установе: Педагошки факултет, Академија техничко-васпитачких струковних студија, Одсек Врање (АТВСС) и Правни факултет високошколска јединица у Врању. На територији града у 2021/2022. години уписано је око 200 студената.⁶³

Образовање

Више од половине испитаница је задовољно (54%) или веома задовољно (3%), образовањем које може да се стекне у Врању, а 33% није задовољно (33%) и уопште није задовољно 10%. Око 70% сматра да се образовање у Врању може унапредити отварањем нових профила, а следи стипендирање студената/киња (31%) и обезбеђивање програма преквалификација и доквалификација (23%).

⁵⁹ Одлука о мрежи јавних Основних школа на територији Града Врања, број: 61-1/2019-10 од 25.01.2019. године

⁶⁰ Devinfo база, Врање, 2023

⁶¹ Државне средње школе у Врању, доступно на: <https://srednjeskole.edukacija.rs/drzavne-srednje-skole/svi-gradovi/vranje>

⁶² Devinfo база, Врање, 2023

⁶³ <https://www.vranje.org.rs/uploads/files/2201-8324-nacrt-strategije-unapredjenja-polozaja-mladih-grad-vranje-za-prirod-20212025-i-akcioni-plan-za-period-2022-2024.pdf>

Курсеве, семинаре и неке врсте едукација никада није похађало 37% испитаница, 28% је похађало више пута, једном је похађала четвртина испитаница, а више пута би похађале када би за то било прилике 10% испитаница. Када су у питању теме за које су жене највише заинтересоване то су: здравље, лични развој, толеранција и људска права, безбедност жена, следе предузетништво и запошљавање, док је на последњем месту екологија. Учеснице фокус групних дискусија сматрају да посебну пажњу треба посветити образовању Рома и Ромкиња и да је модел који тренутно постоји са педагошким асистентима доста делотворан, те да је потребно системски уредити ову позицију. *Много је важно да постоје педагошки асистенти који пружају подршку, али је велики проблем што њихов радни статус није регулисан. Уговори су на одређено и стварно би било добро кад би се то некако регулисало, можда кроз тај неки акциони план (фокус група са Ромкињама)*

Осим тога, истакнуто је да је у сеоским срединама велики проблем превоз ученика, као и непостојање вртића и продуженог боравка у нижим разредима основне школе. *Немамо вртић, нема ни целодневни боравак за те ниже разреде. Немате коме дете да оставите кад треба да идете на посао. То треба да се промени (фокус група у селу Ратаје)*

Више од половине испитаница не би желело да настави школовање (51%), док је 39% навело да би желело. Оне које би желеле да наставе школовање наводе да им су им за то потребна финансијска средства, подршка окружења и додатни курсеви на постојећим факултетима у Врању.

Фокус групне дискусије и анкета са женама у Врању

4.3. Запошљавање

Врање спада међу 10 градова у Србији са највећим бројем дневних миграција. Према подацима из 2011. године, 2.246 радника који немају пребивалиште на подручју града Врања, путује у Врање на посао. То чини око 3% од укупне популације која живи у Врању, односно, око 4% од укупно радно способног становништва. На основу ових података може се проценити да се сваког дана број људи у Врању повећава око 3% до 5% на основу дневних миграција.

На територији града Врања у последњој деценији нема пуно кретањл становништва из руралне у урбану средину, јер је ово кретање завршено попуњавањем некадашњих индустријских капацитета. Међутим, друштвено-економска криза која

је проузроковала слабљење индустријских капацитета, вишак радне снаге и губитак посла, условљава ново кретање становништва из једне урбане у другу урбану средину, ради проналажења посла и обезбеђивања егзистенције.⁶⁴

У Врању је 2022. године било 24.873 запослених, а број запослених се само благо повећао у периоду од 2019-2021. године, при чему је видна разлика између запослених мушкараца и жена.⁶⁵

2019		2020		2021	
Ж	М	Ж	М	Ж	М
11.039	13.008	11.280	13.229	11.331	13.235
укупно	24.047	укупно	24.509	укупно	24.566

Табела 7: регистровани запослени по полу⁶⁶

Приметно је да је у Врању више незапослених жена у односу на незапослене мушкарце, као и да број незапослених из године у годину варира.

2020		2021		2022	
Ж	М	Ж	М	Ж	М
3.182	2.739	3.848	2.924	3.260	2.576
укупно	5.921	укупно	6.772	укупно	5.836

Табела 8: регистровани незапослени по полу⁶⁷

Такође, подаци из 2022. године показују постојање разлике у незапослености према полу и старосном добу, осим у старосној групи 15-29, у којој је незапосленост приближно иста – 21% жена и 20% мушкараца. Од укупног броја незапослених жена, највећи проценат припада старосној групи 30-54 године (58%), док је 52% незапослених мушкараца у тој старосној групи. У старосној групи 55+, незапослених жена је 22%, док је незапослених мушкараца 28%.⁶⁸

Подаци Агенције за привредне регистре за 2022. годину нису разврстани по полу. У Врању је 2022. године било 24.873 запослених и 5.836 незапослених. Највећи број незапослених су неквалификовани и полуквалификовани са нижом стручном спремом (2.039), затим са средњом стручном спремом (1.606), квалификованих незапослених је 1.099, висококвалификованих 18, а незапослених са вишом и високом стручном спремом 1.074. Према подацима из АПР-а, број незапослених

⁶⁴Основна социо-економска обележја града, доступно на: <https://www.csr-vranje.rs/wp-content/uploads/IZVESTAJ-CSR-VRANJE-2021.pdf>

⁶⁵ Податак преузет са www.apr.gov.rs

⁶⁶Devinfo база, Врање, 2023

⁶⁷ Ибид

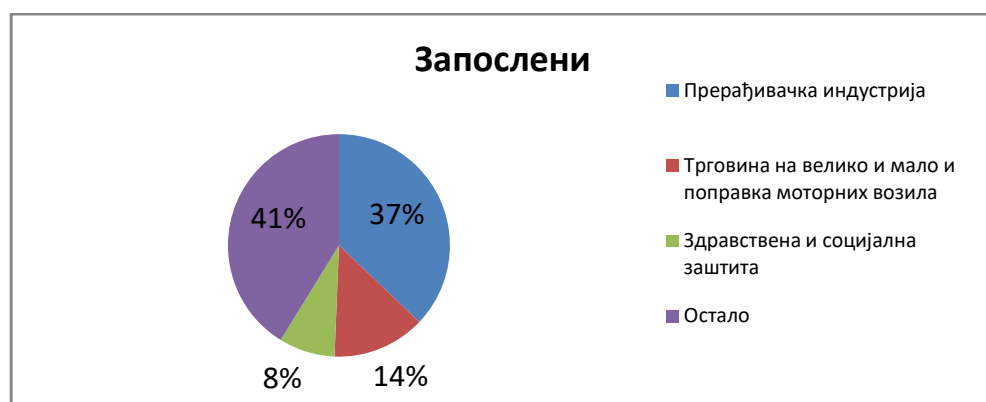
⁶⁸ Ибид

варира у последње три године, па се у периоду 2019-2020. године смањило за око 20%, у периоду 2020-2021. године порастао је за око 30%, а у периоду 2021-2022. године број незапослених поново се смањило за 20%.

У укупном броју незапослених доминирају особе старости 45-64 године, као и велики број младих старости 15-29 година, укупно 1.377, од чега је 750 младих жена. Посебно је висок број незапослених лица у области економија, право и администрација, у свим степенима стручне спреме, који чине око 14% укупног броја незапослених. Према евиденцији Националне службе за запошљавање, Филијала Врање у новембру 2021. године, на евиденцији се налазило 209 особа са инвалидитетом, од којих је 92 жене са инвалидитетом, што је око 3% укупног броја незапослених, као и 747 Рома (од тога 373 Ромкиња), што представља 10,8 % од укупног броја незапослених. Треба поменути да 37,5% незапослених припада категорији оних који први пут траже запослење/без радног искуства (укупно 2.590, од тога 1.490 жена), док је 62,5% незапослених у категорији оних који су били у радном односу (укупно 4.324, од тога 2.471).⁶⁹

Први резултати пописа из 2022. године из области пољопривреде очекују тек почетком 2024. године. Последњи званично доступни подаци за Врање су из 2012. године, када је било регистровано 6.967 пољопривредних газдинстава. Жене су биле носитељке породичних пољопривредних газдинстава у 15%, док су чиниле 64% оних који су обављали пољопривредне активности на породичном газдинству, а ни једна жена није била стално запослена на породичном газдинству.⁷⁰

Највећи број запослених ангажован је у прерађивачкој индустрији (37%) и у трговини (14%), а 8% запослених ради у здравственој или социјалној заштити.⁷¹

Графикон 1: Структура запослених у Врању: Годишњи просек 2020.

⁶⁹ Локални акциони план запошљавања Града Врања за 2022-2023. годину

⁷⁰ Devinfo база, Врање, 2023.

⁷¹ Републички завод за статистику, доступно на: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2021/pdf/G20211013.pdf>

У 2021.години је дошло до извесног ублажавања негативних привредних трендова, између осталог, захваљујући интервенцијама Владе Републике Србије, кроз директну финансијску подршку привредним субјектима и грађанима. Међутим, неопходно је наставити са осталим процесима унапређења привреде. На привреду града Врања у претходном периоду позитивно су утицали и капитални пројекти попут изградње Коридора 10, долазак страних инвеститора, раст пословних активности домаћих инвеститора. У планско-урбанистичком аспекту ради се на разради пословно-производних зона. Најважнија је Слободна зона Врање на површини од преко 105ха гринфилд локација, а у саставу слободне зоне је и преко 40.000м² браунфилд локација, као и подручје привредно радне зоне „Бунушевац проширење“ површине од око 1,0 ха.

Од општих (планских) докумената у Врању су усвојени: План капиталних инвестиција града Врања 2018-2022; План развоја креативних индустрија града Врања 2019-2024 и План развоја града Врања за период 2021-2030.године. Поред тога, у протеклом периоду је реализован и велики број пројеката (ХЕЛП, Европски ПРОГРЕС), а отварање нових радних места је додатна вредност имплементираних пројеката, кроз директне подстицаје новом запошљавању или кроз стварање услова за нове инвестиције и раст привредних активности.

Локалним акционим планом запошљавања 2022-2023. године као општи циљ запошљавања у локалној заједници постављен је допринос порасту запослености и стварању предуслова за даљи развој радне снаге, па је за 1% планирано повећање запослености, односно, смањење незапослености за 2%. Планиране мере за остваривање циља су:

- Програм стручне праксе који омогућује стицање практичних знања, односно, унапређење стручних компетенција незапослених лица за самосталан рад у струци (36 особа у 2022. и 50 особа у 2023. години);
- Програм обуке радника на захтев послодавца, као један од одрживих механизма усклађивања потреба послодаваца за специјализованим вештинама радника, условљених типологијом конкретних радних места и техничко-технолошким процесом (15 незапослених у 2022. и 20 незапослених особа у 2023. години);
- Субвенције за запошљавање незапослених лица из категорије теже запошљивих, што омогућава директну подршку отварању нових радних места код послодаваца (20 особа у 2022. и 25 у 2023. години);
- Субвенције за самозапошљавање, којима се омогућује развој предузетништва и отварање нових радних места (20 особа у 2022. и 25 у 2023. години);

- Јавни радови као мера активне политике запошљавања. Подразумевају ангажовање незапослених особа, посебно оних са нижим степеном образовања и осталих осетљивих категорија, у областима социјалне заштите, заштите животне средине, одржавања и обнављања јавне инфраструктуре као и у осталим делатностима (27 особа у 2022. и 30 у 2023. години).

Планирано је да мере активне политике запошљавања буду реализоване самостално из буџета града Врања или у сарадњи са Националном службом за запошљавање, уз могуће учешће других националних и међународних донатора, кроз различите развојне програме.⁷²

Запошљавање

Највише је било запослених жена које су испуниле упитник (79%), незапослених жена које траже посао било је 6% , око 5% су запослене жене које нису пријављене, док је било свега 2% предузетница. На питање о томе да ли би волеле да промене свој радни статус у наредних пет година, 42% испитаница наводи да не жели да мења свој радни статус, наспрам 38% које би желеле да промене свој радни статус. Око 17% жена из узорка бави се пољопривредом за сопствене потребе, а око 2% су власнице пољопривредног газдинства.

Око једне трећине испитаница (31%) желе да покрену сопствени бизнис. Међутим, преко 40% жена не зна да ли постоје адекватне могућности за покретање бизниса, док 33% сматра да таквих могућности нема у Врању. Оне које желе да покрену сопствени посао, углавном желе да то буду занатске или услужне делатности (декорација, нега одраслих и старијих лица, приватни вртић, посластичарница, производња млечних производа, козметички салон, ресторан).

Учеснице фокус групних дискусија сматрају да жене нису довољно информисане о могућностима за додатне едукације и преквалификације, те да би град требало да осмисли неке активности у вези са тим, као и да прошири опсег едукација. Сматрају да су овакве обуке посебно важне када су у питању Ромкиње. *Много је важно да Ромкиње имају могућност да се дошколују, преквалификују и раде. Ви тачно код њих можете да видите промену. Тежене што су завршиле основну школу и неке још обуке, па потом почеле да раде потпуно другачије сада функционишу. Независне су, више воде рачуна о себи и тачно виде промене у њиховом понашању (фокус група са Ромкињама).*

⁷² Локални акциони план запошљавања Града Врања за 2022-2023. годину

На питање шта општина може да уради у вези са запошљавањем жена, најчешћи одговори су били: обезбеђивање додатних средства за субвенције за пољопривреднице, отварање нових радних места за жене, подршка предузетницама, организовање додатних обука и курсева за преквалификацију и додатна усавршавања, обезбеђивање система подршке за мајке са малом децом и др.

Фокус групне дискусије и анкета са женама у Врању

4.4. Социјалне и здравствене услуге

Установа социјалне заштите и орган старатељства у Врању је Центар за социјални рад, који реализује програмске задатке из области социјалне заштите, породично – правне заштите и проширених права из социјалне заштите на основу Одлуке о социјалној заштити града, укључујући: право на једнократну помоћ; посебну новчану помоћ; право на опрему корисника за смештај у установу или другу породицу; право на путне трошкове за родитеље-старатеље деце са сметњама у развоју која су на редовном школовању; право на накнаду трошкова сахране и право на бесплатан оброк.⁷³ Центар за социјални рад Врања указује на неусаглашеност броја и структуре запослених у односу на реалне потребе. Наиме, укупан број запослених је 17, а треба да буде 25.

Удео корисника социјалне заштите у укупној популацији у Врању је по подацима из 2021. године 10,5%.⁷⁴ У највећем проценту заступљени су одрасли, затим деца, па старији. На основу анализе корисничких група малолетних и пунолетних корисника/ца увиђа се да је материјална угроженост најчешћи проблем због којег је су се грађани нашли у систему социјалне заштите. У табели испод је представљен број корисника ЦСР у претходне три године, али треба имати у виду да број корисника на евиденцији ЦСР није разврстан по полу, иако је то законска обавеза према Закону о родној равноправности.

Корисници ЦСР	Деца (0-17)	Млади (18-25)	Одрасли (26-64)	Старији (65 +)	укупно
------------------	-----------------	------------------	--------------------	--------------------	--------

⁷³<https://www.csr-vranje.rs/>

⁷⁴ДевИнфо база Врање, 2023

2020	3.207	1.230	5.312	1.731	11.480
2021	2.383	861	4.766	1.512	9.522
2022	147	703	4.455	1.843	7.148

Табела 9: Активни корисници ЦСР по годинама⁷⁵

У табели испод представљени су одређени показатељи у вези са социјалном заштитом у Врању, упоређени са просеком у Републици Србији. Евидентно је да је удео корисника новчане социјалне помоћи виши од републичког просека, као и да је број корисника дечијег додатка и увећаног дечијег додатка знатно виши од просека у Републици Србији.

	Врање	Република Србија
Стопа деце која користе услуге смештаја (на 1000 деце)	3,6	4,7
Стопа деце у резиденцијалним установама (на 1000 деце)	0,3	0,5
Стопа деце у хранитељским породицама (на 1000 деце)	3,3	4,2
Удео корисника државних домова за старије који су старији од 65 година, у укупном броју старијих од 65 година (%)	0,1	0,5
Удео корисника новчане социјалне помоћи у укупној популацији (%)	3,1	2,8
Удео корисника дечијег додатка у укупној популацији деце (%)	22,1	14,0
Удео корисника увећаног дечијег додатка у укупној популацији деце (%)	6,5	4,0
Удео корисника увећаног додатка за негу и помоћ другог лица у укупној популацији (%)	0,5	0,5

Табела 10: Одабрани показатељи из социјалне заштите⁷⁶

На евиденцији ЦСР Врање има 1017 породица, а највећи број корисника живи у једночланом и двочланом домаћинству (56,5%). Комисији за остваривање права за једнократну помоћ у 2022. години поднето је 1.560 захтева, а позитивно је решено

⁷⁵Извештаји о раду ЦСР 2020-2022, доступни на: <https://www.csr-vranje.rs/>

⁷⁶ DevInfo baza, Врање 2023; DevInfo baza, РС 2023

1.124 захтева, као и 331 захтев ван комисије, од којих је 276 решено позитивно. Најчешће обраћање било је за остваривање права за набавку лекова, задовољења основних животних потреба, набавку уџбеника и школског прибора за децу, покривање погребних трошкова и др.

Зграда Центра за социјални рад није адекватно приступачна особама са инвалидитетом и старијим особама, што смањује могућност приступа услугама система, што се делимично надокнађује теренским радом стручних радника. Такође, простор, намештај и опрема коју центар поседује не задовољавају основне услове неопходне за функционисање установе.

Центар за социјални рад има уграђен паник тастер систем као техничку меру безбедности запослених, којим се алармира МУП, када за тим има потребе. У центру је формиран Интерни тим за заштиту од насиља у породици. Овај тим је интердисциплинаран и чини га пет стручних радника ЦСР. Руководилац интерног тима за насиље у породици, у сарадњи са руководиоцима служби и супервизорима, учествује у пружању подршке у вођењу случаја, укључивању стручних радника других профила у рад на случају, сарадњи са другим системима, а такође су се чланови интерног тима укључивали у рад на случајевима где је насиље откривено у раду на предметима по другом основу. У свим случајевима је заустављено акутно насиље, а жртве насиља су адекватно заштићене.

У периоду 2020-2022. године, према извештајима Центра за социјални рад, број жртава насиља био је највиши у 2021. години.

Старост жртава насиља	М			Ж			Укупно		
	2020	2021	2022	2020	2021	2022	2020	2021	2022
Деца	28	35	10	17	30	17	45	65	27
Млади	4	5	3	24	28	18	28	33	21
Одрасли	21	22	18	87	110	95	108	132	113
Старији	9	25	9	25	33	21	34	58	30
Укупно	62	87	40	153	201	151	215	288	191

Табела 11: Жртве насиља 2020-2022.години према старости и полу

У 2020. години, од укупно евидентираних 215 пријава насиља, 153 су жртве женског пола, што је преко 70%, а међу њима је 41 жена која се више пута налазила на евиденцији ЦСР као жртва насиља.Сличан тренд је и у 2021. години, жене чине скоро

70% свих жртава насиља, док се у 2022. години удео жена жртава насиља повећао на скоро 80%, иако је укупан број жртава насиља смањен.⁷⁷

Доминантна врста пријављеног насиља је психичко насиље (44%), на другом месту је занемаривање (32%), на трећем месту је физичко насиље (20%), док су остале врсте насиља заступљене у врло малом проценту. Насиље је углавном Центру за социјални рад пријављивала полиција (51%), члан породице (13%), орган старатељства (10%), анонимне пријаве (7%), јавне установе (7%) и сама жртва (4%). Учиниоци насиља најчешће су брачни/ванбрачни друг (55%), брат/сестра (35%) и син/ћерка у 7% случајева.

Поред Центра за социјални рад, у Врању ради и Центар за развој локалних услуга социјалне заштите као установа социјалне заштите у надлежности града Врања. Формиран је 2008. године услед потребе да се социјална заштита у граду и Пчињском округу унапреди и ојача. Центар за развој локалних услуга социјалне заштите пружа пет врста услуга:

- **Прихватилиште за одрасла и стара лица:** Функција прихватилишта је да прихвати и привремено збрине сва лица у стању социјалне потребе. Збрињавају се лица која се тренутно налазе у ситуацији да су витално угрожена због тешког здравственог стања, лоше материјалне ситуације, нерешеног стамбеног проблема, друштвено негативног понашања, претежно са територије града Врања, мада има и корисника са територије целог Пчињског округа, што овој услузи социјалне заштите даје регионални карактер. Смештај корисника у Прихватилиште остварује се на основу решења, надлежног центра за социјални рад, а услуге се пружају најдуже у трајању до шест месеци. Трошкови смештаја за кориснике са територије Врања су бесплатни. Капацитет Прихватилишта за одрасла и старија лица је 35 корисника;
- **Прихватилиште за жртве насиља у породици – Сигурнакућа:** Реализација ове услуге социјалне заштите започета је 2015. године. У Сигурној кући се обезбеђује смештај, исхрана, психосоцијална подршка, правна помоћ, као и физичка и егзистенцијална сигурност и безбедност жртве. Капацитет Сигурне куће је 10 корисница. Смештај у Сигурну кући реализује се издавањем упута надлежног ЦСР, а услуга смештаја се пружа до успостављања другог одговарајућег облика заштите, најдуже до шест месеци. Трошкови смештаја за кориснице са територије Врања су бесплатни;

⁷⁷Извештаји о раду ЦСР 2020-2022, доступно на: <https://www.csr-vranje.rs/>

- **Дневни боравак за децу, младе и одрасле са телесним инвалидитетом и интелектуалним тешкоћама:** Ова услуга покренута је 2007. године кроз пројекат и има капацитет од 20 корисника/ца. Основни циљ услуге је унапређење квалитета живота корисника/ца у властитој социјалној средини, кроз одржавање и развијање социјалних, психолошких и физичких функција и вештина, како би се у што већој мери оспособили за самосталан живот. Кроз ову дневну услугу у заједници, корисници/це у организованом окружењу задовољавају развојне потребе, стичу и развијају животне вештине, личну и друштвену одговорност. Услуга дневног боравака обухвата превоз, дневно физичко збрињавање и исхрану (два оброка), адекватну бригу и негу током боравака, васпитно-образовни рад, радно-окупационе и рекреативне активности, социјализацију у отвореној средини, сарадњу са родитељима и психосоцијалну подршку породици;
- **Лични пратилац детета:** Ова услуга функционише од 2016. године у сарадњи са локалном самоуправом и образовним установама. Током пружања услуге обучено је преко 60 личних пратилаца по акредитованом програму и успостављена је сарадња са предшколском установом, као и основним и средњим школама са територије града;
- **Помоћ у кући за одрасла и старија лица:** Услуга је намењена особама старијим од 65 година, која имају ограничења физичких и психичких способности услед којих нису у стању да независно живе у својим домовима без редовне помоћи у активностима дневног живота, неге и надзора при чему је породична подршка недовољна или није расположива.⁷⁸

Социјална заштита

Учеснице фокус групних дискусија указују да треба мењати и прилагођавати услуге које обезбеђује ЦСР, пре свега када су у питању услуге намењене женама жртвама насиља, али и промена приступа у раду са свим осетљивим категоријама жена.

Потребан је константан рад са женама које трпе насиље. Дугорочни неки приступ. Било би добро да се осигурају објекти у којима жене жртве могу да се запошљавају као што то постоји у Београду, да осете да могу да буду самосталне.

СОС телефон за жене не функционише како треба јер не можете да немате никога ко зна ромски, а да на пример ради са Ромкињама.

Потребно је радити на едукацији. Много је важна промена свести и да схвате да није нормално то што сматрају да је за Ромкињу нормално да добије шамар, да носи

⁷⁸ <http://www.cszvr.org.rs/>

модрицу, да трпи психичко малтретирање. Неко саветовалиште треба или неки центар за едукацију на ову тему.

Приступ социјалних радница на терену је баш проблематичан и то треба да се мења. Неретко се дешава да почну да вређају и сл. Не желе ништа да објасне. Само вам кажу да немате право на ту услугу.

Потребно је увести помоћ старијим лицима који не могу сами о себи да се брину.

Фокус групне дискусије и анкета са женама у Врању

Што се здравствене заштите тиче, у Врању постоји Општа болница, као и Дом здравља са следећим организационим јединицама: Служба за здравствену заштиту одраслог становништва; Служба за здравствену заштиту радника; Служба ХМП; Центар за превенцију са поливалентном патронажом; Служба за пнеумофтизиологију; Служба кућног лечења и медицинске неге; Служба за здравствену заштиту жена; Служба за здравствену заштиту школске деце и омладине; Служба за здравствену заштиту предшколске деце; Служба за консултативно-специјалистичку дијагностику; Диспанзер за дијабетес; Диспанзер за масовне хроничне незаразне болести; Служба за клиничко-биохемијску лабораторију и Служба стоматологије.⁷⁹

У склопу Дома здравља Врање налазе се шест Здравствених станица при општој пракси и то у местима: Барелић, Ратаје, Ристовац, Врањска Бања, Крива Феја и Власе, 13 Здравствених амбуланти: Доње Жапско, Буштрање, АТД, Дубница, Мијовце, Моштаница, Корбевац, Тибужде, Доње Врање, Огледна станица, Требешине, Ћуковац и Вртогош, каои четири амбуланте при Диспанзеру за здравствену заштиту радника: Јумко, Симпо, Алфа и Див.

У табели испод представљени су одређени показатељи у вези са здравственом заштитом у Врању, упоређени са просеком у Републици Србији, из којих се може закључити да нема великих одступања у односу на републички просек.

	Врање (подаци из 2021)	Република Србија (подаци из 2021)
Број лекара	281	20.186
Број лекара на 1000 становника	3,6	3,0

⁷⁹<https://www.zcvranje.com/bolnica/nacelnici-i-glavne-sestre-tehnicari-bolnice>

Лекари – здравствена заштита деце (на 1000 становника)	2,0	1,5
Лекари – здравствена заштита школске деце и омладине (на 1000 становника)	0,7	0,7
Лекари – здравствена заштита одраслог становништва (на 1000 становника)	0,4	0,7
Лекари – здравствена заштита жена (на 1000 становника)	0,12	0,18
Обухват жена у току првог триместра трудноће савременом здравственом заштитом	74,1	72,0
Проценат деце која су вакцинисана против дифтерије, тетануса и великог кашља у првој години живота	85,9	90,8
Проценат деце која су вакцинисана против малих богиња у првих 18 месеци живота	84,0	74,8

Табела 12: Одабрани показатељи из здравствене заштите за 2021. годину⁸⁰

Ови подаци показују да Врање има довољан број лекара/ки, односно, да их има више него што је просечно у Републици Србији на 1000 становника. Међутим, анализа показатеља квалитета рада у здравственим установама Пчињског округа у 2021. години, показала је да је проценат превентивних прегледа занемарљив у односу на укупан број прегледа. На пример, Дом здравља Врање има 0,35% превентивних прегледа, а поређења ради, Дом здравља Прешево има 35,76%.⁸¹

Према подацима Института за јавно здравље, у 2020. години стопа малолетничких порођаја (на 1000 породиља) била 21,5%, док је у 2021. години тај проценат износио 5,3%.⁸²

Здравствене услуге

Када је реч о квалитету здравствене заштите, више од две трећине испитаница није задовољно (70%), док је око једне трећине задовољно квалитетом здравствене

⁸⁰ DevInfo база, Врање 2023 и DevInfo база, Република Србија, 2023

⁸¹Анализа показатеља квалитета рада у здравственим установама Пчињског округа у 2021.години, доступно на:<https://www.zizvranje.org.rs/docs/2021/Analiza%20pokazatelja%20kvaliteta%20rada%20u%20zdravstvenim%20ustanovama%20pcinjskog%20okruga%20u%202021.godini.pdf>

⁸²Devinfo база, Врање, 2023

заштите у Врању. Највећи проценат испитаница одлази на лекарске прегледе само кад је неопходно (66%), на редовне контролне прегледе одлази 28%, а 7% испитаница скоро никада не посећује лекара. Половина испитаница иде на редовне гинеколошке прегледе, 42% испитаница иде само кад је неопходно, док 8% скоро никада не иде гинекологу.

Више од половине испитаница повремено води рачуна о исхрани (56%), редовно пази на исхрану 39%, док 5% уопште не води рачуна о исхрани. Када је у питању физичка активност, више од половине испитаница (52%) недовољно често вежба, једна четвртина не вежба уопште (25%), док редовно вежба 23%. Више од две трећине испитаница није задовољно бројем и квалитетом превентивних прегледа у Врању (69%), те последично око 67% испитаница нередовно одлази на превентивне прегледе, док једна трећина редовно одлази.

Око две трећине испитаница није задовољно доступношћу и услугама у болници у Врању, наспрам једне трећине која је задовољна. Као највећи проблем у вези са здравственом заштитом, жене наводе немогућност заказивања и листе чекања, као и недостатак превентивних прегледа. Учеснице фокус групних дискусија указују да у Врању, посебно у приградским местима, нема организованих превентивних прегледа, па је потребно увести амбуланте у свим селима или барем у већим, како би се радило на превенцији. *Била је амбуланта, сада је више нема. Овде у селу постоји и простор, има жена која је медицинска сестра. Што њу не запосле да овде можемо да решавамо те дневне ствари – лекове, превизање, ињекције... За све то ми сада морамо да идемо у Врање, а нема превоза. Превентивних прегледа уопште нема овде и ако хоћете да се прегледате морате да идете у Врање, а људи овде немају ни времена ни новца да иду код лекара осим кад морају, а тада је најчешће касно, кад већ имате неки проблем* (фокус група у селу Буштрање)

Недостају редовне едукације жена на тему здравља, за сваки преглед се предуго чека, нема довољно стручног и компетентног медицинског кадра. Посебан проблем женама представља предуго чекање на специјалистичке прегледе (гинеколог, кардиолог и ендокринолог), мањак особља, нестручност и непосвећеност пацијенткињама, као и недостатак психолошког саветовалишта и здравствених услуга усмерених на превенцију проблема менталног здравља. Како наводе учеснице, жене немају са ким да поразговарају уколико имају неки проблем.

Фокус групне дискусије и анкета са женама у Врању

4.5. Насиље према женама и безбедност жена

Током 2021. године кроз Прихватилиште за жртве насиља у породици – Сигурну кућу, прошло је укупно 52 особе, што је за 33 више него у претходној години, односно, 2,7 пута више. Међу њима била је 21 жена и 31 дете, узраста од два месеца до 14 година. Разлика у броју корисница може се објаснити тиме да у првој години пандемије корона вируса многе жртве нису ни пријављивале насиље јер су биле затворене у кући са насилником па нису имале слободу, ни могућности да то учине, што не значи да је самог насиља било мање. Деца школског узраста која су боравила у Сигурној кући, као и прошле године, редовно су похађала наставу на даљину или преко ТВ-а. Број корисница из градских и сеоских средина био скоро уједначен – 10 их је било из градова, а 11 са села. Осим из Врање, било је корисница из Трговишта, Бујановца, Сурдулице и Владичиног Хана. Што се тиче образовне структуре пунолетних корисника, са завршеном основном школом било је четири, пет је имало завршено средњошколско образовање, једна је завршила вишу школу, две су имале непотпуну основну школу, док их је девет било без школе. Од 21 кориснице, 14 је отишло код рођака и пријатеља или самостално живе у изнајмљеном стану, шест се вратило насилницима, а једна корисница се вратила родитељима. Само четири кориснице су биле запослене, пет повремено радно ангажовано, а преосталих 12 је било без посла у тренутку смештаја. Кориснице су просечно боравиле у Сигурној кући 28 дана. Све кориснице су добиле психосоцијалну подршку, радило се на њиховом оснаживању и урађена је почетна процена и индивидуални план активности.⁸³

У оквиру Одбора за људска права Врање, група жена је 2002. године формирала специјализовани СОС телефон Врање за подршку и помоћ женама са искуством насиља у породици и партнерским односима. Седиште СОС телефона је у Врању и пружа услуге женама у седам општина Пчињског округа – Врање, Бујановац, Прешево, Владичин Хан, Сурдулица, Босилеград и Трговиште. До данас је ово једини специјализовани СОС сервис за подршку и помоћ женама са искуством насиља у породици и партнерским односима у округу. Клијенткињама су доступни бесплатни информативни разговори; бесплатна правна и психосоцијална подршка, координација надлежних институција за помоћ женама које су изложене насиљу.⁸⁴ За првих 10 месеци 2022. године, било је 511 позива, 93 жене су добиле услуге, било је осам позива девојчица млађих од 18 година, а све укупно је било 48 нових корисница. Евидентирано је психичко, физичко, економско, сексуално насиље, покушај силовања, силовање у браку и прогањање. Највише жена које су позвале СОС

⁸³http://www.cszyr.org.rs/dok/dokumentai/Izvestaj_o_radu_za_2021-godinu.pdf

⁸⁴<https://hrcvr.org/sos-telefon-vranje/>

телефон је старости од 30 до 50 година. У истом периоду 2021. године забележено је 495 позива од 86 жена. Према сведочењу жена, у већини случајева (више од 70%) потврђују и пријављују неадекватну реакцију надлежних институција на пријаву родно заснованог насиља у породици и партнерским везама.⁸⁵

Безбедност

Када је реч о безбедности жена, око три четвртине испитаница се осећа безбедно у Врању (75%), док се једна четвртина жена не осећа безбедно (26%). Никада није било изложено опасности 67% испитаница, док је 23% навело да је било изложено. Од жена које су биле изложене опасности, као разлог се најчешће наводи напади паса луталица. Половина испитаница сматра да је стопа криминалитета иста као и у другим местима, док по једна четвртина сматра да је мање присутан криминал, односно, да је присутнији него у другим местима.

Да је насиље у породици присутно сматра више од половине испитаница (53%), 31% није сигурно, док 16% сматра да није присутно. Испитанице у највећој мери наводе да жене углавном знају коме треба да се обрате у случају насиља у породици (85%). *Мислим да више од 50% жена трпи насиље. Због нашег начина живљења ретко се прича о томе, а друго што ни немамо са ким да причамо о томе. Жене немају ту слободу и не знају коме да се обрате. Несигурне су јер немају где да живе, немају од чега да живе. Вероватно би се то променило када би имале посао за стално и сигурне плате.*

Учеснице фокус групних дискусија, поред насиља према женама, које је озбиљан безбедносни проблем жена, указују и на друге проблеме који се пре свега односе на недовољну осветљеност појединих делова, проблем паса луталица и брза вожња у насељеним местима: *Саобраћај је проблем. Брзо возе. Живим поред пута. Треба да се поштују ограничења, али нема ко да контролише то* (фокус група, село Ратаје) *Овде је највећи проблем кад возе брзо кола, деца иду кући пешке* (фокус група, село Буштрање) *Овде нико не стаје на пешачком* (фокус група, МЗ Оџинка)

Пси луталице су овде велики проблем. У последње време их је баш доста као да их доведу од некуд и ту их пусте. То је баш проблем и баш се плашимо. Стално трчим да ме не нападне; Не памтим кад сам видела полицајце у униформи да патролира. То не би било лоше да се уведе.

У вези са побољшањем безбедности жена и девојчица у Врању, испитанице сматрају

⁸⁵<https://www.danas.rs/vesti/drustvo/porastao-broj-zena-koje-zovu-sos-telefon-u-vranju/>

да је неопходно организовање едукација на тему безбедности жена (73%), појачати полицијске патроле на улицама (46%), обезбеђивање услуга за жртве насиља (сигурне куће, саветовалишта и сл) (43%), боље умрежавање институција (41%), појачати саобраћајне контроле (20%) и побољшати улично осветљење (22%).

Фокус групне дискусије и анкета са женама у Врању

4.6. Друге теме од значаја за положај жена у Врању

У општини Врање је мањи број жена које су одборнице у скупштини општине (26,3%) у поређењу са републичким просеком (37,2%). Проценат излазности на локалним изборима 2020. године од 62,6% виши је од просека у Републици Србији (49,2%).⁸⁶

Партиципација жена

Скоро 40% испитаница није сигурно у вези са степеном учешћа жена у локалној самоуправи, 35% је задовољно, док је око једне четвртине незадовољно учешћем жена. Више од половине (57%) испитаница не зна колико има жена у Скупштини општине, као ни да ли у општини постоји неко тело које се бави правима жена и родном равноправношћу. Веома је мало учешће испитаница у политичком и јавном животу, углавном нису чланице странака, не учествују у раду синдиката, невладиних организација, културно-уметничких друштава. Свега 13% испитаница су раније учествовале у неким консултативним процесима приликом креирања јавних политика. Једна трећина има жељу да активно учествује у процесу доношења одлука у Врању. Оне које би желеле да се активније укључе, наводе да нису имале довољно времена, поверења и искуства, те да би им на том пољу била потребна додатна подршка у виду информација и едукација.

Готово све учеснице фокус групних дискусија навеле се да по први пут учествују у сличном консултативном процесу и да је управо то начин на који би жене могле бити више укључене, да изнесу своје мишљење и предлоге. Сматрају да жене генерално немају довољно права ни моћи и да је то нешто што треба мењати. Као кључне препоруке, испитанице наводе да треба да постоји више удружења жена, едукација и боља информисаност о процесима и начинима за укључивање у политички и друштвени живот, као и чешће организовање сличних консултативних активности у

⁸⁶Доступно на: ДевИнфо Врање 2023; ДевИнфо РС 2023

местима где живе. Такође, испитанице указују да многе жене немају довољно времена и да нису мотивисане за преузимање додатних обавеза.

Фокус групне дискусије и анкета са женама у Врању

Врање има 37 спортских клубова које град финансијски подржава путем конкурса, од којих су само два, рукометни и одбојкашки, женски спортски клубови. Већина клубова су фудбалски и борилачки.⁸⁷

Спорт

Половина испитаница није сигурна какве су могућности за бављење спортом у Врању, једна трећина није задовољна могућностима (30%, а 21% испитаница је задовољно могућностима за бављење спортом у Врању. Једна четвртина (26%) не зна да ли у Врању постоје женски спортски клубови, а 13% испитаница наводи да не постоје спортски клубови за жене.

Огромна већина испитаница није укључена у активности спортских клубова (86%), ни професионално, ни рекреативно, 10% је укључено аматерски, а 5% професионално. Око половине испитаница (47%) не зна да ли постоје рекреативни програми за жене у Врању, трећина наводи да постоје, док 23% наводи да не постоје уопште. Могућностима за бављење рекреативним спортом задовољно је око петине испитаница (21%), док остатак испитаница или није сигуран (50%) или није задовољан какве су могућности за бављење рекреативним спортом (30%).

На питање шта недостаје у погледу спорта, односно, бављења жена спортом и/или рекреацијом, на првом месту наводе се затворени базен, теретане за жене, уређене површине и паркови са справама за вежбање, трим и бициклистиче стазе, више бесплатних спортских садржаја за жене (фитнес, пилатес, плес, јога) и едукације о важности физичке активности. Учеснице фокус групних дискусија указују да углавном постоји довољно садржаја за бављењем спортом и рекреацијом, али да не постоји довољно развијена свест жена о важности физичке активности. Истичу да садржаји недостају у приградским местима, те да је потребно улагати у реновирање/опремање терена и простора у селима.

Фокус групне дискусије и анкета са женама у Врању

⁸⁷<https://www.vranje.org.rs/vtext/finansijski-podrzani-godisnji-programi-sportskih-organizacija>

Град има биоскоп у оквиру позоришта, има музеј који годишње посети око 3.000 људи и позориште чија је посећеност око 6.500 годишње.⁸⁸

Култура

У Врању има културних дешавања, али да то није довољно сматра 44% испитаница. Једна трећина (31%) сматра да уопште нема културних садржаја док је једна четвртина испитаница задовољна културном понудом у граду (25%). Већина испитаница је у последних годину дана присуствовала некој културној манифестацији. До три пута било је 36%, исти је број оних које су биле више од три пута у последњих годину дана, а ниједној културној манифестацији није присуствовало 28% испитаница. Најчешће одлазе на позоришне представе, музичке концерте, изложбе, у биоскоп и традиционалне културне манифестације (Дани Врања, књижевне вечери, музејске манифестације). Указују да недостају садржаји за младе, балет и опера, као и разноврснија понуда представа и концерата.

Учеснице фокус групних дискусија указују да је мало културних садржаја, нарочито у приградским местима, као и оних које су намењене ромској популацији, те да је потребно радити на децентрализацији културне понуде града и промени приступа приликом организације манифестација за одређене циљне групе. Наводе и да жене немају довољно времена за културна догађања због других обавеза, као и да веома често немају финансијских средстава за позориште или биоскоп. *Овде у селу нема ништа. Једино што имамо јесу школске приредбе и школа је овде центар дешавања. И баш постоји потреба за културним садржајима. То се види кад су приредбе. Баш буде посећено. За све мора да се иде у Врање, а све кошта. Нема се толико времена (фокус група, село Ратаје) Што се тиче културних манифестација једном годишње се организује Дан Рома који је ове године било катастрофа, а слично је било и претходних. Ове године су поставили неки сто и бину на којој ништа није било. Пуштали су музику са звучника. Ту би требало на неки начин укључити заједницу у организацију; да организујемо неку приредбу, па да и деца учествују, да рецитију, да буде неки концерт, да то има неког смисла. Овако су потрошена средства за то, а ми нисмо имали ништа.* (фокус група са Ромкињама)

Фокус групне дискусије и анкета са женама у Врању

⁸⁸ДевИнфо Врање 2023

5. СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ И АКТИВНОСТИ

Анализа стања родне равноправности у Врању показује да постоје одређени проблеми и изазови, односно, могућности за побољшање, као и да је Град Врање решен да се посвети овим изазовима и да омогући побољшање положаја жена и унапређење родне равноправности.

На основу резултата анализе тренутног стања, а имајући у виду да је општи циљ овог документа побољшање положаја жена и унапређење родне равноправности у Врању, дефинисани су посебни стратешки циљеви и активности које ће у периоду важења акционог плана допринети остварењу постављених циљева. Посебни стратешки циљеви односе се на увођење родне перспективе у све локалне политике, мере и активности финансиране из буџета Града Врања; спровођење политике једнаких могућности и смањивање постојећих неједнакости; унапређење квалитета живота у општини, кроз унапређење услуга социјалне заштите; побољшање доступности и квалитета здравствене заштите; подршка запошљавању и samozapošljavanju жена; унапређење безбедности свих грађана и смањивање насиља према женама, као и унапређење квалитета живота у Врању.

ОПШТИ ЦИЉ:

Побољшање положаја жена и унапређење родне равноправности у Врању.

ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ

1. Увођење родне перспективе у све локалне политике, мере и активности финансиране из буџета Града Врања.
2. Спровођење политике једнаких могућности и смањивање постојећих неједнакости између жена и мушкараца у (само)запошљавању, економским мерама и подстицајима, као и унапређење квалитета и доступности здравствене и социјалне заштите;
3. Унапређење безбедности свих грађана, а посебно жена у заједници;
4. Унапређење квалитета живота у Врању, а посебно унапређење квалитета живота жена, укључујући жене из вишеструко дискриминисаних група.

ПОСЕБНИ ЦИЉ 1. Увођење родне перспективе у све локалне политике, мере и активности финансиране из буџета града

Мере	Активности	Индикатори	Очекивани резултати	Носиоци активности	Остали актери	Рок	Потребни ресурси
Увођење родне перспективе у рад града	Израда плана управљања ризицима од повреде родне равноправност и	Израђен план	ЈЛС испуњава обавезе из ЗРР и адекватно управља ризицима од повреде РР	ЈЛС, Комисија за РР, лице задужено за РР		2024	Буџет града
	Укључивање родне перспективе у сва стратешка и друга документа града	Број стратешких и докумената града у које је укључена родна перспектива	ЈЛС боље одговара на потребе свих грађана и грађанки	Градска управа, Комисија за РР, лице задужено за РР	Установе и ЈП	Од 2024. континуирано	Буџет града
	Укључивање родне перспективе у све конкурсе које финансира град	Број конкурса у којима је услов/критеријум укључивање родне перспективе	ЈЛС боље одговара на потребе свих грађана и грађанки	Градска управа, Комисија за РР, лице задужено за РР, руководиоци /тељке свих одељења Градске управе		Од 2024. континуирано	Буџет града, донаторска средства
	Увођење родно	Број	ЈЛС доследно	Градска		Од 2024.	Буџет града

	осетљивог језика у сва документа града	докумената (интерних и екстерних) у којима се користи родно осетљив језик	користи родно осетљив језик у интерној и екстерној комуникацији	управа (сви запослени), Комисија за РР, лице задужено за РР		континуирано	
Подизање капацитета запослених у Градској управи	Едукација на тему родне равноправности и увођења родне перспективе за запослене у Градској управи	Број обука годишње Број запослених који су похађали обуке, по полу Проценат запослених који су повећали ниво знања, по полу	Унапређени капацитети запослених за бављење питањима родне равноправности и увођење родне перспективе	Комисија за РР, лице задужено за РР, сви запослени у Градској управи	Координационо тело за родну равноправност (КТРР) СКГО НВО	Од 2024. континуирано	Буџет града, донаторска средства
	Едукација запослених у Градској управи о дискриминацији, вишеструкој дискриминацији, као и питањима дискриминацији	Број обука годишње Број запослених који су похађали обуке, по полу Проценат	Повећана информисаност и подигнути капацитети запослених у Градској управи о наведеним темама	Комисија за РР, лице задужено за РР, сви запослени у Градској управи	КТРР Повереник за заштиту равноправности (ПЗР) СКГО	Од 2024. континуирано	Буџет града, донаторска средства

	е на раду, мобинга и сексуалног узнемиравања	запослених који су повећали ниво знања, по полу			НВО Експерти /киње		
Оснаживање локалних механизма за родну равноправност	Обуке за чланове Комисије за РР, Савета за РР и лице задужено за РР у вези са темама родне равноправност и	Број обука годишње Број чланова комисије и савета који су похађали обуке, по полу Проценат чланова комисије и савета који су повећали ниво знања, по полу	Чланови Комисије и Савета за РР и лице задужено за РР имају повећане компетенциј е за питања родне равноправно сти	Комисија за РР Савет за РР Лице задужено за РР	КТРР ПЗР СКГО НВО Експерти /киње	Од 2024. контину ирано	Буџет града, донаторска средства
	Успостављање сарадње свих актера у граду Врању задужених за родну равноправност	Број институција, установа и ЈП Број одржаних састанака годишње Успостављен механизам сарадње	Успостављен а сарадња свих актера у граду задужених за РР доприноси ефикасности мера и активности које се спровode на	Комисија за РР Лице задужено за РР	Лица задужена за РР у установа- ма и ЈП	Од 2024. контину ирано	Буџет града

		тему родне равноправно сти, укључујући активности из ЛАП РР				
Редовно извештавање о резултатима спровођења ЛАПРР	Одржана седница Градског већа о примени ЛАП-а Одржана седница Скупштине о примени ЛАП-а Годишњи извештај доступан	Градско веће и одборници/це Скупштине информисан и о резултатима примене ЛАП-а	Комисија за РР	Органи града, Савет за РР, орг. јединица Градске управе задужена за информисање	Од 2024. контину ирано	Буџет града
Континуирана медијска промоција спровођења ЛАП РР	Број медија који извештавају Број медијских садржаја	Грађани/ке боље информисан и о активностима на унапређењу родне равноправно сти	Комисија за РР, Савет за РР, лице задужено за РР, орг. јединица градске управе задужена за информисање	Локални и регионални медији	Од 2024. контину ирано	Буџет града

ПОСЕБНИ ЦИЉ 2. Спровођење политике једнаких могућности и смањивање постојећих неједнакости између жена и мушкараца у (само)запошљавању, економским мерама и подстицајима, као и унапређење квалитета и доступности здравствене и социјалне заштите

Мере	Активности	Индикатори	Очекивани резултати	Носиоци активности	Остали актери	Рок	Потребни ресурси
Смањење неједнакости у (само)запошљавању, економским мерама и подстицајима	Испитивање потреба жена у вези са додатним обукама и образовањем у циљу (само)запошљавања	Урађена анализа потреба жена за додатним обукама	Град Врање боље информисан а о потребама жена	Комисија за РР, Савет за РР	СКГО НСЗ	Од 2024. континуирано	Буџет града, донаторска средства
	Организовање обука намењених женама, у односу на резултате испитивања потреба	Број обука Број полазница обука	Жене са територије Врања имају потребне вештине за (само)запошљавање	Комисија за РР, Савет за РР	Средње школе НСЗ НВО	Од 2025. континуирано	Буџет града, донаторска средства
	Организовање програма намењених економском оснаживању жена, посебно жена из	Износ обезбеђених средстава годишње Број жена које су добиле	Жене са територије Врања, укључујући и жене из вишеструко маргинализо	Градска управа, Комисија за РР, Савет за РР, одељење за буџет и финансије,	НСЗ ЦСР НВО	Од 2024. континуирано	Буџет града, донаторска средства

вишеструко маргинализованих група	средства Удео жена из вишеструко маргинализованих група у укупном броју жена које су добиле средства	ваних група имају повећане шансе за економску независност	КЛЕР			
Организовање основних информатичких обука	Број доступних обука годишње Број полазника, по полу	Жене и мушкарци са територије града имају побољшане информатичке вештине	Комисија за РР, Савет за РР	НСЗ МЗ НВО	Од 2025. континуирано	Буџет града, донаторска средства
Информисање о могућностима преквалификације/доквалификације и покретања сопственог бизниса	Број догађаја годишње Број учесника, по полу Удео учесника из вишеструко маргинализованих група у укупном броју учесника, по полу	Грађани/ке боље информисан и о могућностима преквалификације/доквалификације и покретања сопственог бизниса	Комисија за РР, Савет за РР, КЛЕР	НСЗ Удружења предузетника МЗ НВО	Од 2025. континуирано	Буџет града
Промоција	Број догађаја	Већа	Град Врање,	Привред	Од 2025.	Буџет

женског предузелништв а	годишње Број предузелница које учествују Број учесника догађаја, по полу Број медијских прилога	присутност и видљивост предузелниц а и женског предузелни штва	Комисија за РР, Савет за РР, орг. јединица градске управе задужена за информисањ е	на комора Локални и регионал ни медији Удружењ а предузел ника Туристич ка организа ција	контину ирано	града, донаторска средства
Испитивање потреба жена на селу о неопходној подршци и подстицајима, укључујући жене из вишеструко маргинализова них група	Урађена анализа потреба	Град информисан о потребама жена на селу	Комисија за РР, Савет за РР, одељење за буџет и финансије, КЛЕР	КТРР НВО Експерти /киње	2025	Буџет града, донаторска средства

	Креирање посебних програма/мера који одговарају потребама живота на селу	Број посебних мера/програма Број корисница посебних мера/програма Удео жена из вишеструко маргинализованих група	Град Врање боље одговара на потребе жена на селу	Комисија за РР, Савет за РР, одељење за буџет и финансије, КЛЕР, одељење за друштвене делатности, одељење за пољопривреду и рурални развој	НСЗ	Од 2026. континуирано	Буџет града, донаторска средства
Унапређење квалитета и доступности здравствене заштите	Информисање о доступној здравственој заштити, посебно жена из вишеструко маргинализованих група	Број догађаја годишње Број учесника, по полу Удео жена из вишеструко маргинализованих група у укупном броју учесника	Грађани/ке боље информисан и о доступној здравственој заштити	Комисија за РР, Савет за РР	МЗ Дом здравља Здравствене медијаторке	Од 2024. континуирано	Буџет града, донаторска средства
	Подизање свести жена и мушкараца о важности превентивних прегледа и очувања опшег	Број догађаја Број медијских прилога	Подигнута свест грађана/ки о важности превентивних прегледа и очувања	Комисија за РР, Савет за РР	Дом здравља МЗ Здравствене	Од 2024. континуирано	Буџет града, донаторска средства

	и репродуктивног здравља	Број учесника, по полу	опшег и репродуктивног здравља		медијаторке Локални и регионални медији		
	Информисање дечака и девојчица о сексуалном и репродуктивном здрављу и заштити, о ризицима и болестима	Број догађаја Број учесника, по полу и узрасту	Дечаци и девојчице боље информисан и о сексуалном и репродуктивном здрављу и заштити, о ризицима и болестима	Комисија за РР, Савет за РР, одељење за друштвене делатности	Дом здравља Канцеларија за младе Основне школе Средње школе НВО	Од 2025. континуирано	Буџет града, донаторска средства
	Организовање гинеколошких прегледа за жене са инвалидитетом	Број корисница које су користиле услугу	Жене са инвалидитетом имају равноправан приступ услугама заштите репродуктивног здравља	Комисија за РР, Савет за РР, одељење за друштвене делатности	Дом здравља НВО	Од 2024. континуирано	Буџет града

Организовање превентивних здравствених прегледа у насељеним местима	Број догађаја годишње Број урађених превентивних прегледа, по полу Удео особа из вишеструко маргинализованих друштвених група, по полу	Унапређен приступ здравственој заштити грађана и грађанки у насељеним местима	Комисија за РР, Савет за РР	Дом здравља МЗ ЦСР	Од 2025. континуирано	Буџет града
Промоција здравих животних стилова (исхрана, редовни лекарски прегледи, спорт и рекреација)	Број догађаја годишње Број учесника, по полу Број медијских прилога	Подизање свести грађана/ки о важности здравих животних стилова	Комисија за РР, Савет за РР, орг. јединица задужена за информисање	МЗ Дом здравља Спортски клубови НВО Основне и средње школе Медији	Од 2026. континуирано	Буџет града, донаторска средства
Анализа потреба за услугама социјалне	Урађена анализа потреба	Град боље информисан о потребама жена и	Комисија за РР, Савет за РР	ЦСР МЗ	2024.	Буџет града, донаторска средства

заштите на територији Брања, укључујући и услуге за жртве родно заснованог насиља		мушкараца за услугама социјалне заштите		НВО Експерти /киње		
Пилотирање нових услуга социјалне заштите, у односу на резултате анализе потреба	Број нових услуга Број корисника нових услуга, по полу	Побољшана доступност социјалне заштите	Комисија за РР, Савет за РР, одељење за друштвене делатности	ЦСР Пружаоц и услуга социјалне заштите НВО	Од 2025. континуирано	Буџет града донаторска средства
Превенција раних бракова кроз информативне активности	Број информативних сесија Број учесника, по полу	Повећана информисаност о штетности раних бракова	Комисија за РР, Савет за РР, одељење за друштвене делатности	ЦСР Здравствене медијаторке НВО Експерти /киње	Од 2025. континуирано	Буџет града донаторска средства

ПОСЕБНИ ЦИЉ 3. Унапређење безбедности свих грађана, а посебно жена у заједници

Мере	Активности	Индикатори	Очекивани	Носиоци	Остали	Рок	Потребни
------	------------	------------	-----------	---------	--------	-----	----------

			результати	активности	актери		ресурси
	Умрежавање свих актера у локалној заједници који се баве питањима безбедности и родне равноправности	Број актера Број одржаних састанака годишње	Безбедност је један од приоритета града Врања	Комисија за РР, Савет за безбедност	ПУ НВО Медији	Од 2025.	Буџет града
	Испитивање ставова грађана/ки о безбедности у Врању	Урађена анализа безбедности	Град Врање боље информисан о безбедносним проблемима грађана/ки	Комисија за РР, Савет за безбедност	НВО Експерти/киње	2025.	Буџет града, донаторска средства
	Израда плана за побољшање безбедности у Врању у односу на резултате испитивања ставова	Израђен план за побољшање безбедности у граду	Град боље одговара на безбедносне проблеме грађана/ки	Комисија за РР, Савет за безбедност	Установе, и ЈП ПУ НВО	2026.	Буџет града
	Побољшање уличне расвете у свим насељеним местима	Број МЗ у којима је побољшана улична расвета Број	Побољшана безбедност грађана/ки на целој територији града	Град Врање	ЈКП задужено за расвету	Од 2024. континуирано	Буџет града

	новопоставље не расвете					
Организовање радионица са младима у циљу подизања свести о родно заснованом насиљу и безбедности	Број одржаних радионица годишње Број младих учесника, по полу	Младе жене и мушкарци имају повећану информисан ост о родно заснованом насиљу	Град Врање Комисија за РР, КЗМ, Савет за безбедност,	ПУ Основне и средње школе НВО Експерти /киње	Од 2025. контину ирано	Буџет града, донаторска средства
Информисање о родно заснованом насиљу и могућностима заштите, посебно у сеоским средионама	Број одржаних састанака Број учесника, по полу Број МЗ	Грађани/ке имају повећану информисан ост о родно заснованом насиљу и могућностим а заштите	Град Врање, Комисија за РР, Савет за безбедност	ПУ ЦСР НВО МЗ	Од 2025. контину ирано	Буџет града, донаторска средства
Изградња капацитета локалних актера који се баве питањима родно заснованог насиља	Број одржаних обука годишње Број учесника, по полу Број институција/у станова чији	Локални актери имају повећане капацитете за бављење питањима родно заснованог насиља	Комисија за РР, Савет за безбедност	КТРР ПУ ЦСР Група за координа цију и сарадњу	Од 2026.	Буџет града, донаторска средства

		представници учествују на обукама			НВО Експерти /киње		
--	--	---	--	--	------------------------------	--	--

ПОСЕБНИ ЦИЉ 4. Унапређење квалитета живота у Врању, а посебно унапређење квалитета живота жена, укључујући жене из вишеструко дискриминисаних група

Мере	Активности	Индикатори	Очекивани резултати	Носиоци активности	Остали актери	Рок	Потребни ресурси
Повећање наталитета	Испитивање потреба жена у репродуктивном периоду у вези са потребном подршом за рађање деце	Урађена анализа испитивања потреба	Град информисан о потребама жена	Град Врање, Комисија за РР, одељење за друштвене делатности, Канцеларија за младе	НВО Експерти /киње	2025.	Буџет града, донаторска средства
	Пилотирање нових услуга или увођење других видова подршке, у односу на резултате испитивања потреба	Број нових услуга Број корисница нових услуга	Град боље одговара на потребе жена у репродуктивном периоду у вези са подршом за рађање деце	Комисија за РР, Одељење за буџет и финансије, одељење за друштвене делатности	ЦСР Пружаоц и услуга НВО Експерти /киње	Од 2026. континуирано	Буџет града, донаторска средства

	Повећање броја културних садржаја у насељеним местима	Број културних дешавања у насељеним местима Број посетилаца, по полу	Повећано задовољство жена и мушкараца културном понудом	Град Врање, Комисија за РР, одељење за друштвене делатности	Установе у области културе МЗ Медији	Од 2025. континуирано	Буџет града, донаторска средства
	Повећање културних садржаја којима се промовише женски допринос у култури	Број културних дешавања којима се промовише женски допринос у култури Број посетилаца, по полу	Женски допринос култури и женско стваралаштво боље промовисано	Град Врање, Комисија за РР, одељење за друштвене делатности	Установе у области културе МЗ Медији НВО	Од 2025. континуирано	Буџет града, донаторска средства
Повећање доступности спортских активности и садржаја	Промоција важности спорта за девојчице	Број организованих догађаја Број учесника догађаја, по полу Број медијских прилога	Подигнута свест грађана/ки о важности бављења девојчица спортом	Град Врање, Комисија за РР, одељење за друштвене делатности	Спортски клубови/ савези Основне и средње школе Медији	Од 2024. континуирано	Буџет града

	Промоција рекреације и рекреативног бављења спортом	Број организованих догађаја Број учесника догађаја, по полу Број медијских прилога	Подигнута свест грађана/ки о важности рекреације и рекреативног бављења спортом	Град Врање, Комисија за РР, одељење за друштвене делатности, орг. јединица за информисање	Спортски савези/клубови Медији МЗ	Од 2025. континуирано	Буџет града
	Организовање женских спортских и рекреативних догађаја	Број догађаја годишње Број учесница догађаја	Популаризација бављења спортом и рекреацијом за жене	Град Врање, Комисија за РР, одељење за друштвене делатности, орг. јединица за информисање	Спортски клубови/савези Медији МЗ НВО	Од 2026. континуирано	Буџет града, донаторска средства

